

## **Història de la filosofia**

Amb la història de la filosofia culmina el cicle d'educació filosòfica en el batxillerat, raó per la qual s'ha de procurar que l'articulació d'aquesta matèria amb la filosofia i ciutadania de primer curs sigui rigorosa i coherent. Tant l'una com l'altra presenten bé de manera sistemàtica, bé seguint el fil de la història, els grans temes de la filosofia de tots els temps: el coneixement, la realitat, l'ésser humà, l'acció i la societat. És funció d'ambdues crear el clima adient perquè l'alumnat s'exerciti en la reflexió sobre aquests temes i faci de la seva reflexió una experiència d'autonomia i creixement personal. Ara bé, és funció específica de la història de la filosofia afinar aquesta reflexió i ordenar-la per mitjà dels exemples i models que ofereix la història del pensament.

En aquest sentit, la història de la filosofia ha d'aprofundir en els conceptes i la dimensió històrica dels problemes ja analitzats el curs anterior, proporcionar a l'alumnat informació bàsica que li permeti contextualitzar les propostes teòriques dels pensadors, i completar la seva formació humanística per mitjà de l'estudi i l'anàlisi d'alguns dels textos més representatius de la filosofia de cada època.

La funció informativa, però, no s'ha de confondre amb una mera historiografia, i encara menys amb un catàleg d'autors o autores, ordenats cronològicament i presentats com a creadors d'opinions més o menys controvertides. Ningú no nega la conveniència que l'alumnat adquireixi una visió de conjunt de cada època, però aquesta informació, en el batxillerat i en el context d'aquesta matèria, ha de funcionar com un marc general on situar les idees d'un o dos representants del pensament de cada moment històric i analitzar-les. Per tant, els autors o autores que es puguin treballar amb més detall al llarg del curs seran els que, en darrer terme, faran d'enllaç i donaran sentit al curs d'història de la filosofia.

La història de la filosofia, si bé no abasta la totalitat de les manifestacions de la vida espiritual dels humans, es manté oberta a la interpretació dels esdeveniments socials i culturals més significatius de cada època, atès que el pensament filosòfic forma part de la cultura i influeix en la construcció de les concepcions del món en els successius moments de la història. Cal que aquesta aproximació al passat sigui crítica i alhora sensible pel fet cultural i porti implícit el respecte per la diversitat, el rebuig de la intolerància, i la defensa decidida de l'equitat, la justícia i la llibertat. Caldrà en aquest punt considerar, fer visible i valorar la contribució de les dones en l'esdevenir històric i cultural, reflexionant sobre el procés de configuració dels papers socials assignats a les dones i els homes al llarg de la història i contribuint, en conseqüència, a una redefinició d'aquests rols en el marc d'una relació entre iguals.

Els textos són la millor il·lustració dels diferents corrents de pensament i, per tant, convé acostar-s'hi, llegir-los, interpretar-los i comentar-los. Però en aquest nivell educatiu no podem fer de l'erudició hermenèutica l'eix del programa de la matèria. És convenient, doncs, un acostament al pensament dels autors i les autores per mitjà dels seus textos més accessibles i significatius, procurant mantenir viu l'interès dels alumnes per la matèria i atenent, sempre que es

pugui, les peculiaritats que presenten com a alumnat de les diferents modalitats del batxillerat.

Sobre la base, doncs, d'una contextualització esquemàtica de caràcter historicocultural, la matèria d'història de la filosofia abordarà l'anàlisi d'alguns problemes tractats durant el curs anterior, explicats en el context dels corrents de pensament més importants de cada època, i tot això mitjançant una antologia no gaire extensa de textos que presentin de manera coherent i rellevant els problemes estudiats. Amb aquests recursos es pot completar aquest cicle d'educació filosòfica, coneixent la història de la filosofia en les seves grans línies de pensament, la qual cosa constitueix una base de formació humanística indispensable per a qualsevol alumne o alumna de batxillerat, amb independència de quines són les seves opcions futures.

### *Competències específiques de la matèria*

Les competències específiques de la història de la filosofia són essencialment tres: la competència en l'anàlisi i síntesi crítica de textos filosòfics; la competència reflexiva, crítica, dialògica i argumentativa, i la competència social i cívica.

La competència en l'anàlisi i síntesi crítica de textos filosòfics implica que l'alumnat reconegui en els textos dels autors que són motiu d'estudi qüestions que es poden abordar de manera filosòfica; que sigui capaç d'analitzar-los i comentar-los en relació amb el moment històric i cultural en què s'han produït i, també, d'establir relacions amb altres posicions filosòfiques coetànies o bé anteriors o posteriors. Com a resultat d'aquesta capacitat, l'alumnat ha d'arribar a la conceptualització del problema plantejat pel text i ha de ser capaç d'elaborar una síntesi crítica o resum raonat del problema.

La competència reflexiva, crítica, dialògica i argumentativa implica la presa de consciència de la incertesa que envolta el món del coneixement, l'habilitat per identificar problemes filosòfics i d'abordar-los de manera filosòfica, de relacionar els coneixements en una concepció global del món i de les coses, d'aprendre a pensar amb ordre i criteri i d'exposar les opinions pròpies, respectant les dels altres i valorant-les si escau com a manera d'enriquir la pròpia visió de la realitat. Aquestes capacitats signifiquen també utilitzar els conceptes i els arguments filosòfics de manera adequada i, per tant, entendre com opera la filosofia i com intenta justificar les seves afirmacions.

La competència social i cívica es refereix a la dimensió social dels comportaments, a saber viure en una societat plural, on les persones tenen maneres de pensar diverses i poden enfocar les seves vides, també, de manera diferent. L'estudi de la història de la filosofia pot fer palès que aquestes diferències de criteri, de teories i de pràctiques vitals han estat una constant al llarg de la història i que és difícil establir de manera definitiva quines són les millors o les que estan més ben fonamentades. El coneixement del passat i, per tant, el debat sobre la diversitat d'opcions respecte a temes de gran importància per a l'ésser humà han de comportar en l'alumnat un desenvolupament de la

seva capacitat crítica i, al mateix temps, de la comprensió envers altres maneres de pensar, tot alimentant els valors de la convivència i la ciutadania.

### *Contribució de la matèria a les competències generals del batxillerat*

La història de la filosofia pot contribuir de manera cabdal a les competències generals del batxillerat: la comunicativa, la referida a la gestió i tractament de la informació, la personal i interpersonal i la del coneixement i interacció amb el món, continuant el treball específic iniciat en la matèria de filosofia i ciutadania i amb l'objectiu d'afavorir la maduració intel·lectual i humana de l'alumnat, potenciant la seva capacitat per adquirir i integrar nous sabers i habilitats, i una millor preparació per desenvolupar funcions complexes que impliquin assumir responsabilitats com a persones actives en la societat.

### *Estructura dels continguts*

En els continguts d'història de la filosofia s'han seleccionat els problemes nuclears de la història del pensament i alguns dels seus màxims representants, amb el benentès que el seu tractament es pot completar amb l'estudi d'altres temes i autors. Serà preceptiu desenvolupar en profunditat com a mínim dos autors o autores de la llista proposada per a cada un dels apartats, atès que no hi pot haver comprensió i pensament genuí sense un aprenentatge conceptual. En l'apartat de continguts comuns s'expliciten els continguts de caràcter metodològic i actitudinal que, a la pràctica, es treballen articulats en la resta de blocs. El segon bloc s'estructura a partir de dos temes bàsics del pensament filosòfic: el problema de la naturalesa i el coneixement i el problema de l'ésser humà com a subjecte d'acció moral i política, qüestions que van aflorar en la història del pensament des dels orígens. El tercer bloc planteja les relacions entre filosofia i ciència en la modernitat, el problema del coneixement i de l'acció humana i la justificació de la política en el context de l'Estat modern. El quart bloc dedica una atenció especial al tema de l'economia i el treball, la crisi de la raó il·lustrada i la idea de progrés, la nova problemàtica creada per la reflexió filosòfica sobre el llenguatge i la ciència al segle XX, a banda de presentar les últimes formulacions del pensament filosòfic.

D'aquesta manera, la història de la filosofia continua el treball encetat per la matèria de filosofia i ciutadania en el curs anterior, d'acostar els estudiants de batxillerat a alguns dels grans problemes als quals s'ha enfrontat la reflexió filosòfica universal: el coneixement, l'ésser humà, l'acció moral, la societat i la política, afegint-hi, però, la dimensió temporal i el context històric en què aquests problemes s'analitzen.

Tanmateix, la càrrega conceptual de l'assignatura no ens pot fer perdre de vista que l'objectiu cabdal continua sent afavorir la construcció per part de l'alumnat d'un pensament sòlid, crític i autònom, i que la millor manera d'aconseguir-ho és utilitzant una metodologia activa, reflexiva i crítica.

### *Connexió amb altres matèries*

La història de la filosofia comparteix continguts amb diverses matèries comunes de caire històric i cultural i, també, amb matèries de la modalitat d'humanitats i

ciències socials, com la literatura, la història contemporània i la història de l'art. Per arribar a comprendre la història de la filosofia cal establir contínues relacions amb la ciència, l'economia, la religió, l'art o la literatura de les diferents èpoques. Aquests aspectes, des de posicions diferents de les dels seus estudis específics, ofereixen un suport inestimable al treball d'anàlisi que és característic de la filosofia. És aquest horitzó integrador el que fa possible que l'aprenentatge d'aquesta matèria serveixi de marc a altres disciplines humanístiques, ja que l'objectiu darrer del coneixement d'una matèria com la història de la filosofia és la integració de coneixements diversos en una concepció global del món i de les coses. En altres paraules, aquesta forma de coneixement proporciona el marc adequat perquè els aprenentatges assimilats en el conjunt de les disciplines adquireixin sentit i es configuren com una xarxa de coneixements, destreses i actituds que ens permeti desenvolupar una vida activa i crítica en l'actual context de la societat del coneixement.

### *Consideracions sobre el desenvolupament del currículum*

Com s'ha dit, els objectius plantejats comporten una metodologia activa i participativa, on l'alumnat ha de ser protagonista del propi procés d'aprenentatge, amb la guia del professorat, bé sigui aclarint i ajudant a remoure estereotips, oferint exemples i analogies, precisant conceptes i forçant a la sistematització i a la fonamentació d'idees, per exemple estimulant el pensament creatiu o afavorint un clima comunicatiu i de treball a l'aula, per tal de fomentar l'aprenentatge significatiu i funcional de la història de la filosofia.

La presentació del currículum per etapes històriques no pressuposa haver de treballar-ho necessàriament seguint l'ordre temporal, sinó que es pot optar per una ordenació diferent, bé sigui a partir de l'anàlisi de temes, preguntes o problemàtiques, en la mesura que aquesta presentació resulti més significativa per a l'alumnat. En qualsevol cas, la història de la filosofia no s'ha de plantejar com un producte acabat, que pugui respondre adequadament a totes les qüestions i que el professorat hagi de transmetre com un cos doctrinal. La filosofia al batxillerat s'ha de constituir en una activitat reflexiva individual i col·lectiva dels alumnes sobre preguntes i problemes significatius que els concerneixen. Així, doncs, la funció de la matèria d'història de la filosofia en el batxillerat ha de consistir en el perfeccionament de l'activitat filosòfica espontània que realitzen tots els éssers humans, donant suport a l'esforç dels i les alumnes per bastir un conjunt imprescindible de destreses cognitives, fomentar una actitud filosòfica envers els complexos problemàtics descrits, propiciant-ne l'aplicació en l'actualitat, i generar a l'aula una activitat pràctica individual i col·lectiva per assolir les competències específiques de la matèria. Amb aquest enfocament, la matèria pot contribuir a desenvolupar en els alumnes la capacitat de fer-se preguntes i plantejar-se qüestions importants per a la seva vida personal i col·lectiva, tant present com futura, i esdevenir protagonistes del propi procés d'aprenentatge.

Aquesta funcionalitat educativa que la història de la filosofia comparteix amb la resta de matèries del currículum aconsella, doncs, plantejar activitats que facin pensar, que convidin a l'anàlisi de teories filosòfiques i a la crítica, que comportin la identificació i definició de problemes filosòfics i el plantejament

d'hipòtesis resolutives. També cal estimular la manipulació ordenada i crítica de materials informatius .lectura, interpretació i contrast de textos filosòfics, entre altres-; la realització de treballs escrits i la preparació i participació en debats; la comunicació i avaluació de resultats; i les actituds de rigor, creativitat intel·lectual, cooperació i solidaritat.

Aquestes recomanacions han de servir també per a les activitats d'avaluació, que haurien de ser coherents amb l'enfocament dels aprenentatges. Per tant, i seguint els criteris d'avaluació que apareixen més endavant, cal mesurar el progrés de l'alumnat per mitjà d'activitats integradores, en què s'hagin de triar els coneixements, les destreses i les actituds més adients per resoldre-les, en què l'alumnat hagi de construir la seva pròpia resposta i, fins i tot, explicar el procés que ha emprat en la resolució.

## **OBJECTIUS**

La matèria d'història de la filosofia té com a finalitat el desenvolupament de les capacitats següents:

1. Identificar i comprendre els grans períodes en què es divideix la història de la filosofia, així com les diferents solucions que al llarg del temps s'han anat proposant als problemes filosòfics.
2. Contextualitzar els problemes filosòfics i proposar-hi solucions, amb la finalitat de contribuir d'aquesta manera a bastir un criteri personal sòlid i raonat.
3. Llegir de manera comprensiva i crítica textos filosòfics de diferents autors i autores, comparar-los i valorar la importància del diàleg racional com a mitjà d'aproximació a la realitat.
4. Desenvolupar i consolidar una actitud crítica davant les diferents opinions expressades pels pensadors i pensadores d'èpoques i corrents filosòfics que s'han succeït al llarg de la història, analitzant semblances i diferències.
5. Conèixer i valorar diversos mètodes de coneixement i investigació i usar-los per avançar en l'autoaprenentatge i elaboració del propi pensament, basant-se en el rigor intel·lectual, la lliure expressió d'idees i el diàleg racional davant de qualsevol forma de dogmatisme.
6. Exposar correctament, de manera oral i escrita, el pensament filosòfic dels diferents autors i autores i prendre consciència que un punt de vista personal i coherent només pot arribar a bastir-se mitjançant un exercici d'empatia amb la diversitat dels raonaments.
7. Apreciar la capacitat de la raó per regular l'acció humana individual i col·lectiva per mitjà del coneixement i anàlisi de les principals propostes filosòfiques elaborades al llarg de la història, consolidant d'aquesta manera la pròpia competència social i cívica.
8. Valorar el debat entre posicions contràries com un mitjà per practicar el respecte vers els altres i la tolerància positiva contra qualsevol forma de discriminació.

9. Judicar críticament les conceptualitzacions de caràcter excloent o discriminatori que han format part del discurs filosòfic, com l'androcentrisme, el sexisme, l'etnocentrisme, l'homofòbia o altres.
10. Desenvolupar una consciència cívica, crítica i autònoma, inspirada en els drets humans i compromesa amb la construcció d'una societat democràtica, justa i equitativa, i amb la defensa de la natura, desenvolupant actituds de solidaritat i participació en la vida comunitària.

## **CONTINGUTS**

### **Continguts comuns a tots els blocs**

- Recerca, obtenció i selecció d'informació a partir de fonts diverses, entre les quals hi ha les TIC. Processament i anàlisi crítica de la informació.
- Expressió argumentada, oral i escrita, d'idees i participació en debats per mitjà de l'exposició raonada del propi pensament i respectant l'opinió dels altres.
- Comentari reflexiu de textos filosòfics o que suscitin problemes filosòfics, emprant amb propietat els corresponents termes i conceptes.
- Racionalitat, empatia i respecte crític envers els plantejaments aliens, individuals i col·lectius.
- Autonomia personal i sentit de la responsabilitat a l'hora de prendre decisions i actuar, assumint una visió crítica vers qualsevol forma d'injustícia i discriminació.
- Desenvolupament d'una consciència crítica, compromesa amb la construcció d'una societat democràtica justa i equitativa.

### **La filosofia antiga i medieval**

- Plantejament del problema de la naturalesa i del coneixement en els inicis de la reflexió filosòfica, en Plató i Aristòtil.
- Plantejament del problema de l'ésser humà, la moral i la política en els sofistes, Plató i Aristòtil.
- Identificació dels principals corrents de pensament hel·lenístic i valoració de la importància de la ciència alexandrina.
- Anàlisi de les relacions entre filosofia i religió en el període medieval.
- Estudi del pensament d'almenys dos autors o autores d'aquest període, entre els quals hi ha Sòcrates, Plató, Aristòtil, Epicur, Sèneca, Agustí d'Hipona i Tomàs d'Aquino.

### **La filosofia moderna**

- Anàlisi de les relacions entre ciència, filosofia i religió en la modernitat.
- Distinció entre racionalisme i empirisme en relació amb el problema de l'origen del coneixement i la veritat. Valoració dels intents per superar les visions contraposades mitjançant la síntesi.
- Comparació de les teories ètiques i polítiques de diferents pensadors moderns.
- Anàlisi del concepte de raó il·lustrada i de la idea de progrés. Valoració de la seva influència en la configuració del pensament modern.
- Estudi del pensament d'almenys dos autors o autores d'aquest període, entre els quals hi ha Maquiavel, Galileu, Descartes, Newton, Hobbes, Locke, Hume, Rousseau i Kant.

### **La filosofia contemporània**

- Reconeixement de diferents alternatives ideològiques sobre el treball humà i la riquesa que se'n deriva en el context de la revolució industrial.
- Anàlisi de la crisi de la raó il·lustrada i de la idea de progrés al començament del segle XX. Valoració de les conseqüències d'aquesta crisi en la construcció de l'individu i la societat contemporànies.
- Explicació de la problemàtica generada per la filosofia del segle XX en relació amb el llenguatge i la ciència.
- Anàlisi d'alguns problemes que afronta la reflexió filosòfica actual en el camp de l'ètica i la política.
- Estudi del pensament d'almenys dos autors o autores d'aquest període, entre els quals hi ha Stuart Mill, Marx, Nietzsche, Freud, Wittgenstein, Popper, Ortega, Sartre, Arendt i Foucault.

#### *Connexió amb altres matèries*

##### Filosofia i ciutadania

- Les concepcions sobre l'ésser humà, l'ètica, la política i la societat dins el context de l'època històrica.

##### Ciències per al món contemporani

- Valoració del canvi de paradigma en relació amb la representació de l'Univers.
- Anàlisi de les relacions entre ciència i pensament.

##### Àmbit de llengües

- Comprensió i producció de discursos orals i escrits.
- Participació en interaccions orals i en formes de comunicació virtuals interactives.

Història. Història del món contemporani. Història de l'art. Literatura universal. Economia

- Anàlisi i interpretació dels corrents de pensament filosòfic dins el seu context i establiment de relacions entre els moviments artístics i literaris.

Grec. Llatí

- Valoració dels corrents de pensament grec i romà i de la seva incidència en diferents etapes de la història de la filosofia.

### **CRITERIS D'AVUACIÓ**

1. Analitzar el contingut d'un text filosòfic, identificant els seus elements fonamentals i la seva estructura, i comentar-lo amb rigor metodològic.
2. Relacionar els problemes filosòfics estudiats amb les principals condicions socioculturals en les quals apareixen i a les quals han pretès donar resposta, situant-los adequadament en la seva època i correlacionant les seves característiques principals.
3. Ordenar i situar cronològicament les diverses respostes donades a les preguntes filosòfiques bàsiques, relacionant-les amb els filòsofs anteriors i identificant la seva influència i permanència en la reflexió filosòfica posterior.
4. Comentar i jutjar críticament un text filosòfic, identificant els supòsits implícits que amaga, la consistència dels seus arguments i les conclusions que planteja, així com la vigència de les seves aportacions en l'actualitat.
5. Comparar i relacionar textos filosòfics de diferents èpoques i autors, per establir-hi semblances i diferències de plantejament.
6. Aplicar en les activitats plantejades (comentari de textos, dissertacions, argumentacions, debats, etc.) el procediment metodològic adequat a l'orientació científica o filosòfica dels temes.
7. Obtenir informació rellevant des de diferents fonts, elaborar-la, contrastar-la i utilitzar-la críticament en l'anàlisi d'algun aspecte o pregunta de la història del pensament filosòfic.
8. Participar en debats o exposar-hi per escrit l'opinió sobre algun problema filosòfic del present, aportant-hi les reflexions pròpies i relacionant-les amb altres posicions d'èpoques passades prèviament estudiades.
9. Analitzar críticament les conceptualitzacions de caràcter excloent i discriminatori que apareixen en el discurs filosòfic de diferents èpoques històriques, assenyalant la seva vinculació amb altres plantejaments socials i culturals propis de l'època.